Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi julkista osallistumista harjoittavien henkilöiden suojelemisesta ilmeisen perusteettomilta tai aiheettomilta kanteilta (’strategiset häirintätarkoituksessa nostetut kanteet’)”

(COM(2022) 177 final – 2022/0117 COD)

(2023/C 75/20)

Esittelijä: **Tomasz Andrzej WRÓBLEWSKI**

Yhteisesittelijä: **Christian MOOS**

Oikeusperusta	Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 304 artikla
Vastaava jaosto	työllisyys, sosiaaliasiat, kansalaisuus
Hyväksyminen jaostossa	29.9.2022
Hyväksyminen täysistunnossa	26.10.2022
Täysistunnon numero	573
Äänestystulos	
(puolesta / vastaan / pidättyi äänestämästä)	143/2/6

1. **Päätelmät ja suositukset**

1.1 ETSK pitää komission aloitetta tervetulleena. Se on edistysaskel Euroopassa vuodesta 2015 lisääntyneiden, vaientamiseen tähtäävien menettelyjen torjumisessa ([1]). Julkiseen osallistumiseen liittyvien strategisten häirintätarkoituksessa nostettujen kanteiden (SLAPP-kanteiden), jotka ovat kokonaan tai osittain perusteettomia ja joiden pääasiallisena tarkoituksena on estää tai rajoittaa julkista osallistumista tai rangaista siitä, torjuminen on keskeisessä asemassa pyrittäessä rakentamaan tiedostavaa kansalaisyhteiskuntaa ja avointa julkista elämää. Koska myös EU:n ulkopuoliset tahot nostavat SLAPP-kanteita, niiden vastaiset toimenpiteet auttavat suojelemaan eurooppalaista demokratiaa ulkoisilta uhkilta.

1.2 SLAPP-kanteissa on usein huomattava epätasapaino valtasuhteissa: kantajilla on suuremmat taloudelliset tai institutionaaliset resurssit, mikä tekee kanteiden nostamisesta suhteellisen helppoa. Onkin tärkeää varmistaa, että vastaajilla on käytössään oikeat välineet puolustautumiseen nykyisessä epätasapainoisessa tilanteessa.

1.3 On syytä korostaa, että SLAPP-kanteet ovat oikeuden väärinkäyttöä eikä niitä voida hyväksyä demokraattisissa oikeusvaltioissa. Toimittajat, erityisesti riippumattomat toimittajat, ovat kaikkein altteimpia tälle uhkalle, mutta ongelma voi koskea myös kaikkia muita julkiseen keskusteluun osallistuvia.

1.4 On myös tärkeää erottaa SLAPP-kanteet henkilökohtaisten oikeuksien suojelusta ja mahdollisuudesta puolustaa hyvää mainettaan kunnianloukkaustapauksissa. SLAPP-kanteet ovat perusteettomia toimia, joilla pyritään tukahduttamaan julkista keskustelua ja vaientamaan siihen osallistuvia. SLAPP-vastakanteet eivät siten vaaranna oikeutta vedota tuomioistuimeen eivätkä suojele niitä, jotka levittävät väärää tai loukkaavaa sisältöä.

1.5 ETSK suhtautuu myönteisesti ehdotettuihin mekanismeihin, mutta lainsäädäntötyön edetessä olisi aiheellista harkita luettelon laajentamista. Ehdotusten joukosta voitaisiin mainita ennakkoratkaisu, jolla päätetään asian käsittely, jos menettely todetaan sääntöjen vastaiseksi, menettelyjen yhdistäminen vastaajan pyynnöstä hänen oikeudenkäyttöalueellaan, määräajan asettaminen menettelylle taikka nopeutettu menettely tai sen mahdollisuuden poissulkeminen, että kannetta rahoittaa joku muu henkilö kuin kantaja.

([1]) CASE Report (https://www.the-case.eu/slapps-in-europe).

1.6 Sen lisäksi, että otetaan käyttöön uutta lainsäädäntöä, missä koko lainsäädäntöprosessiin voi mennä useita vuosia, on syytä käydä läpi jäsenvaltioiden lainsäädäntöä sellaisten mekanismien löytämiseksi, joita voitaisiin käyttää jo nyt SLAPP-kanteiden torjumiseen. Sen selvittäminen, miksi nykyisiä mekanismeja ei käytetä tehokkaasti, voi auttaa parantamaan julkiseen keskusteluun osallistuvien suojelua.

1.7 Tärkeitä kysymyksiä ovat myös SLAPP-kanteiden seuranta ja käyttöön otettujen ratkaisujen tehokkuus. Olisi mietittävä, kenelle tällaisten arviointien tekeminen kuuluisi ottaen erityisesti huomioon, että myös julkiset instituutiot voivat nostaa SLAPP-kanteita. Jos tehtävä annetaan jäsenvaltioille, ei siis välttämättä saavutettaisi asianmukaisesti tarkoitettuja tavoitteita.

1.8 Jotta voitaisiin varmistaa, että direktiivin tavoite saavutetaan mahdollisimman tehokkaasti, sen soveltamista olisi arvioitava mahdollisimman pikaisesti. ETSK katsoo, että uudelleentarkastelulle sopisi ehdotettua viittä vuotta lyhyempi määräaika.

1.9 Koska suunniteltua direktiiviä sovelletaan ainoastaan rajatylittäviin menettelyihin, on myös tärkeää pyrkiä siihen, että yksittäiset jäsenvaltiot tekevät vastaavia aloitteita kansallisista menettelyistä. Rajatylittävissä menettelyissä pitäytyminen suojaa vain tiettyä joukkoa julkiseen keskusteluun osallistuvia henkilöitä ja sivuuttaa erityisesti paikalliset toimittajat, aktivistit ja väärinkäytösten paljastajat. Kattavat toimet SLAPP-kanteiden torjumiseksi edellyttävät yhtenäistä lähestymistapaa sekä rajatylittävissä että kansallisissa tapauksissa.

1.10 Jäsenvaltioita olisi myös kehotettava tarkistamaan omaa lainsäädäntöään kunnianloukkauksen rangaistavuuden poistamiseksi. Kaikkien henkilökohtaisia oikeuksia koskevien menettelyjen olisi oltava luonteeltaan yksityisoikeudellisia. Mahdollinen rikosoikeudellinen vastuu johtaa tilanteeseen, jossa julkiseen keskusteluun osallistuvat saattavat pelätä entistä enemmän esittää mielipiteitään tai paljastaa väärinkäytöksiä.

1.11 ETSK korostaa, että lainsäädännön lisäksi on erittäin tärkeää toteuttaa asianmukaisia koulutustoimia, jotka on tarkoitettu sekä oikeusalan ammattilaisille (erityisesti tuomareille ja osapuolten asianajajille) että julkiseen keskusteluun osallistuville – toimittajille, yhteiskunnallisille aktivisteille, ihmisoikeuksien puolustajille, väärinkäytösten paljastajille ja tavallisille kansalaisille.

2. **Yleistä**

2.1 Sananvapaus ja siihen liittyvä tiedotusvälineiden vapaus kuuluvat niihin perusarvoihin, jotka demokraattisten valtioiden olisi taattava oikeusvaltioperiaatteen mukaisesti.

2.2 Euroopan unionin perusoikeuskirjan 11 artiklassa vahvistettu oikeus sananvapauteen pitää sisällään vapauden mielipiteisiin ja vapauden levittää tietoja ja ajatuksia viranomaisten siihen puuttumatta ja alueellisista rajoista riippumatta. Samalla korostetaan tiedotusvälineiden vapauden ja moniarvoisuuden kunnioittamista. Vastaavia takeita sisältyy moniin muihin oikeudellisiin asiakirjoihin, kuten ihmisoikeuksien yleismaailmalliseen julistukseen, Euroopan ihmisoikeussopimukseen, Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviin (EU) 2019/1937 ([2]) unionin oikeuden rikkomisesta ilmoittavien henkilöiden suojelusta (väärinkäytösten paljastajia koskeva direktiivi) ja yksittäisten jäsenvaltioiden antamiin säädöksiin, mikä osoittaa niiden yleismaailmallisen luonteen ja tärkeän roolin.

2.3 Viime vuosikymmeninä teknologian kehitys on muuttanut dramaattisesti sitä, miten julkista keskustelua käydään. Vielä jokin aika sitten keskustelua käytiin ennen kaikkea televisiossa, radiossa ja sanomalehdissä, ja keskustelua synnyttivät pääasiassa ammattitoimittajat ja väärinkäytösten paljastajat. Nyt verkkomedia on ottanut tärkeän roolin, ja kuka tahansa voi esittää siellä mielipiteitään laajalle yleisölle, myös nimettömänä.

([2]) Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2019/1937, annettu 23 päivänä lokakuuta 2019, unionin oikeuden rikkomisesta ilmoittavien henkilöiden suojelusta (EUVL L 305, 26.11.2019, s. 17).

2.4 Media-alan kehityksen ja teknologisten muutosten yhteydessä on ratkaisevan tärkeää ottaa käyttöön mekanismeja, joilla varmistetaan ammattitoimittajien ohella kaikkien julkiseen keskusteluun osallistuvien sananvapauden todellinen suojelu: ympäristöaktivistien ([3]), yhteiskunnallisten aktivistien, ihmisoikeuksien puolustajien, kansalaisjärjestöjen, väärinkäytösten paljastajien ([4]) laajassa merkityksessään, kansalaisaktivistien, ammattiyhdistysten ja kaikkien muiden yhteiskunnallisesti merkittäviä asioita esille tuovien yksittäisten henkilöiden ja järjestöjen.

2.5 Tiedotusvälineiden vapauden lisäksi on tärkeää korostaa myös tarvetta varmistaa niiden moniarvoisuus. ETSK muistuttaa päätelmistään, jotka koskevat tiedotusvälineiden vapauden ja monimuotoisuuden turvaamista Euroopassa ([5]). Avoin keskustelu, jota ei ole millään tavalla rajoitettu, on perusta osallistavalle yhteiskunnalle, jota ilman demokratia ei voi toimia hyvin ([6]). Jonkin tahon jättäminen julkisen keskustelun ulkopuolelle voi johtaa, niin kuin aiemmin on jo tapahtunut, yhteiskunnallisiin jännitteisiin ja väkivaltaan. Tiedotusvälineitä ei pitäisi ymmärtää kapea-alaisesti erityisenä ryhmänä media-alan ammattimaista toimintaa harjoittavia tahoja, vaan sen tulisi kattaa myös niiden yksittäisten ihmisten aktiivinen osallistuminen, jotka jakavat mielipiteitään tai esittävät näkemyksiään eri lähteissä: internetissä, keskustelufoorumeilla, blogeissa tai podcasteissa. Tämä on erityisen tärkeää maissa, joissa julkiset tiedotusvälineet ovat poliittisten puolueiden valvonnassa, tai maissa, joissa yksityisiä tiedotusvälineitä valvoo pieni joukko omistajia, jotka pyrkivät hallitsemaan välitettävää viestiä ja rajoittamaan julkisen keskustelun monimuotoisuutta.

2.6 EU:ssa kansalaisyhteiskunnan toimintamahdollisuuksien kaventuminen heikentää kansalaisyhteiskunnan organisaatioiden mahdollisuuksia keskeiseen rooliin demokratian ja oikeusvaltion toiminnassa ja suojelussa. Strateginen häirintätarkoituksessa nostettu kanne (SLAPP-kanne) on yksi välineistä, joita käytetään kriittisen kansalaisyhteiskunnan vaientamiseen. ETSK suhtautuu myönteisesti Euroopan parlamentin päätöslauselmaan toimenpiteistä kansalaisyhteiskunnan toimintamahdollisuuksien kaventumisen torjumiseksi ([7]) ja pitää ehdotettua direktiiviä paitsi EU:n välineistöön kuuluvana toimenpiteenä myös ratkaisevana askeleena näiden käytäntöjen lopettamiseksi.

2.7 Laajemmat mahdollisuudet julkaista ilmoituksia ja varoituksia ja lisääntynyt yhteiskunnallinen aktivismi antavat mahdollisuuden laajentaa julkista keskustelua ja myös torjua yhteiskunnallisesti huolestuttavia ilmiöitä paljastamalla valtion tai yksityisten instituutioiden harjoittamaa vallan väärinkäyttöä, kuten korruptiota tai julkisten varojen väärinkäyttöä. ETSK huomauttaa, että tiedotusvälineiden (laajasti määriteltynä kattaen myös julkiseen keskusteluun osallistuvien ammattimaisen ja ei-ammattimaisen toiminnan) tehtävänä on neljäntenä valtiomahtina muovata mielipiteitä, mutta myös valvoa viranomaisten ja yksityisten toimijoiden toimintaa. Neljännen valtiomahdin suojelu onkin äärimmäisen tärkeää demokraattisten normien ja oikeusvaltioperiaatteen varmistamiseksi.

2.8 Oikeudenkäyntien väärinkäyttö julkisen keskustelun tukahduttamiseksi on jäsenvaltioissa yhä yleisempää. Vaikutusvaltaiset henkilöt, instituutiot ja yritykset, joilla on suuret taloudelliset ja organisatoriset resurssit, käyttävät valtaansa kritiikin vaientamiseksi innovatiivisin välinein, kuten käyttämällä väärin yleisen tietosuoja-asetuksen säännöksiä tai vaatimalla toimittajien tietolähteiden julkistamista. Sen sijaan kriitikoilta, kuten väärinkäytöksiä paljastavilta yksittäisiltä toimittajilta ja kansalaisyhteiskunnan toimijoilta puuttuu usein taloudelliset tai organisatoriset resurssit puolustautuakseen perusteettomilta oikeudenkäynneiltä. Osa luonnollisista henkilöistä ja oikeushenkilöistä, jotka käyttävät SLAPP-kanteita kansalaisia ja kansalaisyhteiskunnan toimijoita vastaan EU:ssa, tulevat unionin ulkopuolelta. Geopoliittisten jännitteiden lisääntyessä EU:lla on oltava käytössään välineistö demokratian suojaamiseksi ulkoisilta uhkilta, muun muassa SLAPP-kanteiden vastaisia toimenpiteitä.

([3]) Euroopan talous- ja sosiaalikomitean tiedonanto aiheesta ”Ympäristönsuojelu perusoikeuksien kunnioittamisen ennakkoedellytyksenä” (NAT/824).

([4]) Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Väärinkäytösten paljastajille parempi suojelu EU:ssa” (SOC/593) (EUVL C 62, 15.2.2019, s. 155).

([5]) Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Tiedotusvälineiden vapauden ja monimuotoisuuden turvaaminen Euroopassa” (oma-aloitteinen lausunto) (SOC/635, EESC 2021/01539), (EUVL C 517, 22.12.2021, s. 9).

([6]) Euroopan talous- ja sosiaalikomitean tiedonanto aiheesta ”Valko-Venäjän riippumattoman media-alan tukeminen” (REX/545).

([7]) Euroopan parlamentin päätöslauselma kansalaisyhteiskunnan toimintamahdollisuuksien kaventumisesta Euroopassa (2021/2103(INI)) (EUVL C 347, 9.9.2022, s. 2).

2.9 SLAPP-kanteet eivät kuulu oikeudenkäyntiä koskevan oikeuden piiriin: niillä ei pyritä siihen, että kantajan oikeudet toteutuvat, vaan tavoitteena on vastustajien pelottelu ja heikentäminen ja vastaajan voimavarojen kuluttaminen loppuun. Kanteita nostetaan usein ilman perusteita ja toistuvasti, ja niiden todellinen tarkoitus on syytettyjen organisaatioiden, yksittäisten ihmisten tai jopa heidän sukulaistensa pelotteleminen ja vaientaminen julkisessa keskustelussa sekä toiminnan jatkamisen estäminen. Jos tällaista pelon ilmapiirin luomista ei pystytä torjumaan, seurauksena voi olla tiedotusvälineiden monopolisoituminen tai oligopolisoituminen, mikä ei sovi yhteen demokraattisen oikeusvaltion ihanteiden kanssa.

2.10 Kun otetaan huomioon tiedotusvälineiden, kansalaisjärjestöjen, muiden kansalaisyhteiskunnan rakentamiseen ja yleisen edun edistämiseen osallistuvien tahojen ja väärinkäytösten paljastajien keskeinen rooli, on äärimmäisen tärkeää varmistaa, että niitä suojellaan asianmukaisesti, jos sananvapautta loukataan tai yritetään loukata, erityisesti tilanteessa, jossa vallan ja resurssien välillä on selkeä epätasapaino. Epätasapaino saattaa johtaa kielteisiin vaikutuksiin vastaajien kieltäytyessä jatkossa osallistumasta julkiseen keskusteluun ja paljastamasta väärinkäytöksiä, korruptiota tai ihmisoikeusrikkomuksia. Oikeudenkäyntien korkeat kustannukset, joita käsittelyn pitkittämiseen tähtäävä strategia nostaa entisestään, ovat merkittävä ongelma niille, jotka ovat SLAPP-kanteiden ilmeisiä kohteita.

2.11 Toisinaan julkisen keskustelun tukahduttamisen tarkoitettuihin strategisiin kanteisiin liittyy muuta tuomittavaa toimintaa, kuten pelottelua, häirintää ja uhkailua vastaajaa kohtaan. Myös nämä toimet ovat tuhoisia kansalaisyhteiskunnan ja yleisen edun kannalta, ja niihin olisi puututtava ankarilla ja välittömillä toimilla riippumatta asianomaisten toimijoiden taloudellisista resursseista tai etuoikeuksista.

2.12 Samaan aikaan on otettava huomioon myös väärän tiedon tai ilmeisen vihapuheen ongelma, joka olisi todennettava ja, jos se todetaan rikkomukseksi, poistettava julkisesta tilasta. ETSK vaatii kuitenkin Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2012/29/EU ([8]) täytäntöönpanon myötä käyttöön otettujen nykyisten menettelysääntöjen tiukkaa ja asianmukaista soveltamista, koska tähän liittyvät toimet eivät saa johtaa sananvapauden rajoittamiseen tilanteessa, jossa esitetyt tiedot ja mielipiteet eivät ole valeuutisia eivätkä yllytä vihaan ([9]). Nämä käytännöt eivät missään tapauksessa saa olla verukkeena sananvapauden rajoittamiselle.

2.13 ETSK suhtautuu myönteisesti Euroopan komission ehdotukseen direktiiviksi julkista osallistumista harjoittavien henkilöiden suojelemisesta ilmeisen perusteettomilta tai aiheettomilta kanteilta ([10]) sekä komission suositukseen (EU) 2022/758 ([11]) julkista osallistumista harjoittavien toimittajien ja ihmisoikeuksien puolustajien suojelemisesta ilmeisen perusteettomilta tai aiheettomilta kanteilta.

2.14 ETSK kehottaa Euroopan parlamenttia ja neuvostoa hyväksymään direktiivin viipymättä, sillä toimittajien, kansalaisyhteiskunnan toimijoiden ja muiden julkista osallistumista harjoittavien suojelemiseksi toteutettavilla toimenpiteillä on kiire.

2.15 ETSK on tyytyväinen Irlannin hallituksen päätökseen osallistua ehdotetun direktiivin antamiseen ja soveltamiseen. Euroopan unionista tehtyyn sopimukseen ja Euroopan unionin toiminnasta tehtyyn sopimukseen liitetyssä Yhdistyneen kuningaskunnan ja Irlannin asemasta vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueen osalta tehdyssä pöytäkirjassa N:o 21 olevien 3 artiklan ja 4 a artiklan 1 kohdan mukaisesti Irlanti voi päättää ilmoittaa osallistumisestaan direktiivin antamiseen ja soveltamiseen.

2.16 SLAPP-kanteista annetussa komission säädöksessä esitettyjen suositusten lisäksi ETSK kannustaa Tanskan hallitusta antamaan kansallista lainsäädäntöä, jolla varmistetaan julkista osallistumista harjoittaville henkilöille samantasoinen suoja strategisilta oikeudenkäynneiltä kuin ehdotetussa direktiivissä. Euroopan unionista tehtyyn sopimukseen ja Euroopan unionin toiminnasta tehtyyn sopimukseen liitetyssä Tanskan asemasta tehdyssä pöytäkirjassa N:o 22 olevien 1 ja 2 artiklan mukaisesti Tanska ei osallistu tämän direktiivin antamiseen, direktiivi ei sido Tanskaa eikä sitä sovelleta Tanskaan.

([8]) Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2012/29/EU, annettu 25 päivänä lokakuuta 2012, rikoksen uhrien oikeuksia, tukea ja suojelua koskevista vähimmäisvaatimuksista sekä neuvoston puitepäätöksen 2001/220/YOS korvaamisesta (EUVL L 315, 14.11.2012, s. 57).

([9]) Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Komission tiedonanto Euroopan parlamentille ja neuvostolle – Osallistavampi ja suojelevampi Eurooppa: EU-rikosten luettelon laajentaminen kattamaan vihapuheen ja viharikokset” (EESC 2022/00299) (EUVL C 323, 26.8.2022, s. 83).

([10]) COM(2022) 177.

([11]) Komission suositus (EU) 2022/758, annettu 27 päivänä huhtikuuta 2022, julkista osallistumista harjoittavien toimittajien ja ihmisoikeuksien puolustajien suojelemisesta ilmeisen perusteettomilta tai aiheettomilta kanteilta (”strategiset häirintätarkoituksessa nostetut kanteet”) (EUVL L 138, 17.5.2022, s. 30).

2.17 ETSK katsoo, että käyttöön otettavat toimenpiteet eivät saa rajoittaa aiheettomasti oikeutta oikeussuojaan ja niitä olisi käytettävä vain väärinkäyttötapauksissa.

2.18 ETSK katsoo, että perusteettomien ja aiheettomien kanteiden käyttöä estäviä oikeudellisia toimenpiteitä olisi täydennettävä koulutustoimilla ja sellaisten organisaatioiden verkostolla, jotka tarjoavat oikeudellista tukea yksittäisille ihmisille ja instituutioille, joita vastaan tällaisia kanteita nostetaan. Oikeusalan ammattilaiset – sekä tuomarit että puolustusasianajajat – tarvitsevat tärkeän roolinsa vuoksi asianmukaista koulutusta, sillä heidän päätöksensä ja toimensa ovat ratkaisevan tärkeitä tavoitteen kannalta ja takaavat sananvapauden.

3. **Erityistä**

3.1 Julkisen keskustelun tukahduttamiseen tähtäävien strategisten kanteiden (SLAPP-kanteiden) kielteisen ilmiön leviäminen on vakava ongelma. Euroopan komission ja Euroopan parlamentin toimet tämän ilmiön torjumiseksi ovatkin erittäin tärkeitä, jotta voidaan taata riittävä suojelu niille, jotka osallistuvat julkiseen keskusteluun, jossa oikeutta oikeudenkäyntiin on käytetty väärin lamaannuttavan vaikutuksen aikaan saamiseksi pyrkien vaientamaan vastaajat ja estämään heitä jatkamasta toimintaansa.

3.2 SLAPP-kanteilta olisi suojattava kaikkia julkiseen keskusteluun osallistuvia riippumatta siitä, ovatko SLAPP-kanteet luonteeltaan yhden valtion sisäisiä vai rajat ylittäviä. ETSK on yhtä mieltä siitä, että yhden jäsenvaltion lainkäyttöalueella aloitettu menettely toisessa jäsenvaltiossa asuvaa henkilöä vastaan on yleensä monimutkaisempi ja kalliimpi vastaajalle. Ongelma voi olla kuitenkin sama myös silloin, kun kanne nostetaan toisessa kaupungissa tai kun taktikoidaan niin, että oikeudenkäynneistä samassa maassa tulee pidempiä ja kalliimpia. Sääntelyn rajoittaminen vain tapauksiin, joilla on rajatylittäviä vaikutuksia, voi johtaa niiden henkilöiden ja organisaatioiden oikeuksien perusteettomaan erotteluun, joiden toiminnalla on paikallisia vaikutuksia ja joilla on siten yleensä rajalliset talous-, henkilöstö- ja organisaatioresurssit.

3.3 Jotta direktiivi toimisi moitteettomasti, toteutettaville toimille on tarpeen määritellä asianmukainen ja yksiselitteinen oikeusperusta. Huomattakoon, että SLAPP-kanteiden vastaisten mekanismien päätarkoituksena ei ole varmistaa asian moitteetonta käsittelyä (joka voidaan toteuttaa asianmukaisesti kansallisia menettelyjä noudattaen) vaan suojella niiden vastaajien oikeuksia, joilla ei ehkä ole riittäviä oikeudellisia ja taloudellisia resursseja. ETSK katsoo, että vastaajille, jotka ovat yleensä kantajia heikommassa asemassa, on tarjottava mekanismit, joiden avulla he voivat puolustautua, jos heitä vastaan nostetaan perusteettomia kanteita, joissa käytetään väärin oikeudenkäyntiä koskevaa oikeutta.

3.4 ETSK huomauttaa, että rajatylittävyyden asettaminen edellytykseksi vaatii sitä, että tutkitaan tapauskohtaisesti, 1) onko menettelyn molempien osapuolten kotipaikka tai sijoittautumispaikka toisessa jäsenvaltiossa, 2) onko osallistuminen julkiseen keskusteluun yleistä etua koskevasta asiasta merkityksellistä useamman kuin yhden valtion kannalta tai 3) ovatko kantaja tai kantajaan yhteydessä olevat tahot nostaneet rinnakkaisia tai aikaisempia kanteita samaa vastaajaa tai vastaajaan yhteydessä olevia tahoja vastaan toisessa jäsenvaltiossa. Erityisesti toinen edellytys voi johtaa vastaajalle annettavan suojan harkinnanvaraiseen arviointiin ja rajoittamiseen.

3.5 ETSK on samaa mieltä siitä, että suojaa SLAPP-kanteilta ei pitäisi kohdistaa yksinomaan yksityisoikeudellisiin asioihin. Erityistä huomiota olisi kiinnitettävä kansainvälisten järjestöjen (YK:n ihmisoikeuskomitea, Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö, Euroopan neuvosto) kannanottoihin kunnianloukkauksen poistamisesta rikoslainsäädännöstä. Tähän mennessä toteutetuilla toimenpiteillä ei ole saavutettu odotettuja tuloksia, sillä joissakin jäsenvaltioissa kunnianloukkaus on edelleen rikos, josta voidaan määrätä sekä sakkoja että vankeustuomioita. Julkiseen keskusteluun on mahdotonta osallistua vapaasti, jos uhkana on syytteeseenpano. ETSK suosittaa toteuttamaan tehokkaita ja vaikuttavia toimenpiteitä sen varmistamiseksi, että jäsenvaltiot poistavat häpeällisen, menneisyyden jäänteenä olevan kunnianloukkausrikoksen, joka uhkaa sanan- ja ilmaisunvapautta.

3.6 Rikosoikeudellisilla seuraamuksilla on niiden lopullisesta soveltamisesta riippumatta pelotevaikutus. Ne hillitsevät näin julkista keskustelua vielä todennäköisemmin kuin yksityisoikeudelliset menettelyt. Rikosoikeudellisesta suojasta luopuminen voi johtaa siihen, että siirrytään tarkoituksellisesti siviilikanteista rikoskanteisiin, jos vastaaja ei saa lisäsuojaa jälkimmäisessä tapauksessa.

3.7 ETSK huomauttaa, että SLAPP-kanteita voivat nostaa paitsi yksityisoikeudelliset elimet tai instituutiot myös valtion elimet, kuten syyttäjälaitos, ja näin ollen direktiivin soveltamisalan on katettava kaikki nämä tahot. ETSK kehottaa suojelemaan julkiseen keskusteluun osallistuvia luonnollisia henkilöitä ja oikeushenkilöitä ja heidän lähteitään myös tällaisissa tapauksissa. Tässä yhteydessä olisi kiinnitettävä erityistä huomiota SLAPP-kanteiden seurantaan. Tämän tehtävän siirtäminen jäsenvaltioille, kun myös viranomaiset voivat olla kantajina SLAPP-menettelyissä, herättää oikeutetusti kysymyksiä. Olisi harkittava riippumattomien organisaatioiden osallistumista näihin toimiin tai seurantamenettelyä ylikansallisella tasolla.

3.8 SLAPP-kanteiden mahdollisina kohteina eivät ole pelkästään toimittajat tai ihmisoikeuksien puolustajat, vaikka näitä ryhmiä olisi pidettävä erityisen alttiina tällaisille toimille. Kohderyhmä olisi määriteltävä toiminnallisesti (toteutettavien toimien perusteella) ennemminkin kuin koulutuksen tai ammatin pohjalta. Näin voidaan suojella paitsi ihmisiä, jotka eivät osallistu suoraan median toimintaan, myös esimerkiksi kansalaisaktivisteja, jotka paljastavat väärinkäytöksiä paikallisyhteisöissään, tai muuntyyppisiä väärinkäytösten paljastajia laajemmassa yhteydessä.

3.9 Direktiiviehdotuksessa ehdotetut menettelylliset takeet – suojatoimet, selvästi perusteettomien kanteiden hylkääminen varhaisessa vaiheessa, oikeussuojakeinot perusteettomia kanteita vastaan ja suoja kolmansien maiden tuomioita vastaan – ovat tervetulleita. Olisi kuitenkin harkittava mahdollisuutta ottaa käyttöön lisätoimenpiteitä, joilla täydennettäisiin ja helpotettaisiin oikeuslaitoksen työtä, esimerkiksi helpottamalla samojen tai toisiinsa yhteydessä olevien kantajien samaa vastaajaa vastaan nostamien eri kanteiden yhdistämistä tai määräämällä niiden yhdistämisestä.

3.10 ETSK katsoo, että myös tietty automaattisuus olisi hyödyllistä ennakkoratkaisun muodossa niin, että tuomioistuinkäsittely katsottaisiin sääntöjen vastaiseksi, jos se täyttäisi selkeästi SLAPP-kanteen kriteerit. Tämä antaisi jopa mahdollisuuden välttää oikeudenkäynnin aloittamisen ilmeisissä tapauksissa. Näin vähennettäisiin kustannuksia (sekä yksityisiä että julkisia) ja rajoitettaisiin niiden tapausten määrää, joita voidaan viedä eteenpäin.

3.11 On myös aiheellista harkita lisäratkaisuja, jotka perustuvat olemassa oleviin mekanismeihin, kuten

— menettelyjen yhdistäminen vastaajan pyynnöstä hänen oikeudenkäyttöalueellaan

— määräajan asettaminen menettelylle tai nopeutettu menettely (vaalimenettelyjen tapaan)

— sen mahdollisuuden poissulkeminen, että kannetta rahoittaa joku muu henkilö kuin kantaja (rahoitus kolmannelta osapuolelta).

3.12 Kun otetaan huomioon SLAPP-kanteiden määrän kasvu, ETSK suosittaa, että jäsenvaltiot soveltavat direktiiviin sisältyviä SLAPP-kanteiden vastaisia uusia sääntöjä ajallisesti tapauksiin, jotka ovat vireillä tai jotka on pantu vireille uusien sääntöjen tullessa voimaan.

3.13 Samaan aikaan on tarpeen tarkastella kansallista lainsäädäntöä, joka koskee nykyisiä toimenpiteitä SLAPP-kanteiden torjumiseksi. Käytössä olevat tehokkaat mekanismit voivat auttaa parantamaan suunniteltuja toimenpiteitä ja antamaan todellista suojaa vaarassa oleville. Jos valtion lainsäädännössä on jo välineitä, joilla voitaisiin ainakin osittain puuttua kyseessä olevaan ongelmaan, olisi selvitettävä syyt, miksi niitä ei sovelleta asianmukaisesti. Tällainen analyysi voisi suunnitellusta direktiivistä riippumatta parantaa niiden yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistuvien tilannetta, jotka saattavat joutua SLAPP-kanteiden kohteeksi, ja olla mielenkiintoinen tutkimus uuden lainsäädännön laatimista ja täytäntöönpanoa varten.

3.14 Koska ehdotettu direktiivi ei kata maan sisäisiä tapauksia, ETSK pitää tervetulleena suositusta (EU) 2022/758 julkista osallistumista harjoittavien toimittajien ja ihmisoikeuksien puolustajien suojelemisesta ilmeisen perusteettomilta tai aiheettomilta kanteilta ja kehottaa jäsenvaltioita tarjoamaan samantasoisen suojan kuin tarjotaan ehdotetussa direktiivissä. EU:n toimien ei kuitenkaan pitäisi rajoittua suosituksiin, vaan jäsenvaltioilta olisi vaadittava alan lainsäädännön yhdenmukaistamista, jotta SLAPP-kanteita vastaan voidaan tarjota yhtäläinen suoja kaikissa jäsenvaltioissa. Tämä koskee SLAPP-kanteiden tapauksessa erityisesti oikeudellisia määritelmiä ja suojan laajuutta, jotta vältetään jäsenvaltioiden erilaiset tulkinnat ja erilaiset suojan tasot.

3.15 Kun otetaan huomioon julkisen keskustelun tukahduttamiseen tähtäävien strategisten kanteiden dynamiikka, ETSK suosittaa, että direktiivin soveltamista tarkastellaan uudelleen enintään kolmen vuoden kuluttua nykyisten viiden vuoden sijaan. Jäsenvaltioiden olisikin toimitettava komissiolle kaikki asiaankuuluvat tiedot direktiivin soveltamisesta kahden vuoden kuluttua sen saattamisesta osaksi kansallista lainsäädäntöä. Komission olisi annettava kertomus direktiivin soveltamisesta vuoden kuluttua tästä eli kolmen vuoden kuluttua sen saattamisesta osaksi kansallista lainsäädäntöä.

3.16 ETSK kehottaa komissiota kuulemaan uudelleentarkastelua valmistellessaan toimittajia ja kaikkia sidosryhmiä, työmarkkinaosapuolia ja kansalaisyhteiskunnan organisaatioita, jotta jäsenvaltioiden toimittamia tietoja voidaan täydentää direktiivin soveltamista koskevilla riippumattomilla arvioinneilla.

3.17 On erittäin tärkeää toteuttaa suosituksessa (EU) 2022/758 mainitut koulutustoimet. Erityisesti tarvitaan asianmukaista koulutusta oikeusalan ammattilaisille (sekä tuomareille että puolustusasianajajille) ja laajempia koulutustoimia suurelle yleisölle jäsenvaltioissa, sillä kuka tahansa voi osallistua julkiseen keskusteluun ja saattaa tällöin joutua SLAPP-kanteen uhriksi. Koulutustoimissa olisi kiinnitettävä riittävästi huomiota SLAPP-kanteisiin, joilla on kansainvälinen ulottuvuus ja jotka kuuluvat ehdotetun direktiivin soveltamisalaan. Lisäksi kaikissa jäsenvaltioissa on järjestettävä yleisiä kampanjoita tiedon levittämiseksi ilmaisunoikeuksista ja -vapauksista ja niiden edistämisestä täydennyksenä ja vahvistuksena direktiiville.

3.18 Tärkeä osa järjestelmää julkista keskustelua tukahduttavien strategisten kanteiden torjumiseksi olisi myös maksuttoman oikeusavun tarjoaminen vaarassa oleville henkilöille ja organisaatioille. ETSK kannattaa sitä, että perustetaan oikeudellisia instituutioita yliopistoihin ja että oikeusalan ammattilaisten järjestöt ja muut tahot, jotka voivat tarjota tällaista tukea, perustavat ja kehittävät niitä. On kuitenkin varmistettava, että elimet, joita jäsenvaltiot suosittelevat näiden toimien toteuttajiksi, ovat uskottavia, riippumattomia ja ammattimaisia ja että asianomaisen jäsenvaltion viranomaiset tarkastavat niiden toiminnan asianmukaisesti ja riippumattomasti.

Bryssel 26. lokakuuta 2022.

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean
puheenjohtaja
Christa SCHWENG